

Til Helse og Omsorgsdepartementet v/ seniorrådgiver Espen Andersen;

Uttalelse fra Lærerprofesjonens etiske råd:

MULIGE HELSESKADER FOR BARN OG UNGE AV ELEKTROMAGNETISK STRÅLING, FØRE-VAR-PRINSIPPET MÅ ANVENDES

STATUSOVERSIKT

Lærerprofesjonens etiske råd har mottatt en bekymringsmelding om mulige helsefarer ved elektromagnetisk stråling. Rådet har derfor forsøkt å få en oversikt over status på dette området og vil etter denne gjennomgangen oppsummere sine observasjoner og refleksjoner i følgende punkter:

- Det foreligger mye forskning om mulige helsefarer innenfor dette feltet, det dreier seg om tusenvis av studier. Forskningsmiljøene er tydeligvis delt i to leirer og det er betydelig uenighet om helsefarene. Slik vi forstår det, har norske myndigheter i stor grad tatt sine råd fra det såkalte "termiske forskningsparadigmet" som sier at den elektromagnetiske strålingen (fra mobiltelefoni, åpne trådløse nettverk, basestasjoner, smartmålere og annet) ikke er helseskadelig så lenge strålingen ikke fører til oppvarming over et visst nivå. Vi har forstått at det i stor grad er på basis av dette forskningsparadigmet at norske og de fleste andre lands grenseverdier er satt i dag. Ut over dette blir det fra myndighetene hevdet at det er "ingen tilstrekkelig påvist helserisiko." Det er dette den norske befolkningen holder seg til i dag.
- Det såkalte "biologiske forskningsparadigmet" sier derimot at det er betydelig fare for alvorlige helseskader ved strålingsnivåer langt under de grenseverdiene som norske myndigheter baserer seg på. Og uten at det kan registreres varme i det hele tatt. Det dreier seg om mulige skader på celler, gener og den såkalte blod-hjernecellebarrieren selv ved mikroskopiske strålingsnivåer sammenlignet med dagens fastsatte verdier. Ved mulige helseskader på mennesker, er det barn og unge som i følge denne forskningen er særlig utsatt. Her antydes det alvorlige helseproblemer av både fysisk, psykisk og kognitiv karakter. Vår gjennomgang viser at det innenfor det biologiske forskningsparadigmet finnes en god del seriøse, fagfellevurderte og kvalitetssikrede studier som til sammen sier at det "termiske forskningsparadigmet" og de grenseverdiene som er satt på grunnlag av dette, er utilstrekkelig og bør forkastes.
- Rådet har også i sin gjennomgang merket seg at det over de siste 15 årene har kommet en rekke resolusjoner og appeller fra internasjonale forskergrupper og spesialister innenfor dette fagfeltet. Her gis det tydelige advarsler til myndighetene om mulige helsemessige skadevirkninger, og det stilles krav om betydelig lavere strålegrenser.
- Det er også tegn på at store multilaterale organisasjoner i stigende grad er bekymret for de potensielle helseskadene som forskningsresultater fra det "biologiske forskningsparadigmet" peker på. Det gjelder blant annet "European Parliament EMF Resolution" fra 2009 og Europarådets Resolusjon 1815 fra 2011. For å ta Europarådets resolusjon "The potential

dangers of electromagnetic fields and their effect on the environment” som et eksempel på slike resolusjoner, kan det være på sin plass med noen sitater:

“As regards standards of threshold values for emissions of electromagnetic fields of all types and frequencies, The Assembly strongly recommends that the LARA(as low as reasonably achievable) principle is applied, covering both the so-called thermal effects and the athermal or biological effects of electromagnetic emissions or radiation. Moreover, the precautionary principle should be applied when scientific evaluation does not allow the risk to be determined with sufficient certainty. Given the context of growing exposure of the population, in particular that of vulnerable groups such as young people and children, there could be extremely high human and economic costs if early warnings are neglected.”

“ The Assembly regrets that, despite calls for the respect of the precautionary principle and despite all the recommendations, declarations and a number of statutory and legislative advances, there is still a lack of reaction to known and emerging environmental and health risks and virtually systematic delays in adopting and implementing effective preventive measures. Waiting for high levels of scientific and clinical proof before taking action to prevent well-known risks can lead to very high health and economic costs, as was the case with asbestos, leaded petrol and tobacco.”

“develop within different ministries(education, environment and health) targeted information campaigns aimed at teachers, parents and children to alert them to the specific risks of early, ill-considered and prolonged use of mobiles and other devices emitting microwaves”

“for children in general, and particularly in schools and classrooms, give preference to wired Internet connections, and strictly regulate the use of mobile phones by schoolchildren on school premises.”

- Rådet har også merket seg at noen land, regioner og lokalsamfunn nå begynner å ta rådene fra de mange appellene, resolusjonene og forskningsstudiene som foreligger, på det største alvor. Eksempelvis kan det dreie seg om forbud mot WiFi i barnehager med barn under tre år, begrensning eller nedstenging av trådløst nett i barneskolen, restriksjoner på plassering av master ut fra hvor spesielt sårbare personer oppholder seg, utarbeidelse av forsiktighetsregler for bruk av mobiler og WiFi, opplysningskampanjer om helsefarene, overgang til kablet nettverk der det er mulig, kabling i sykehus og skoler, lovforslag om at WiFi-utstyr skal utstyres med advarsel, streng informasjonsplikt om mulige helsefarer. Etter det vi kan se, er tiltakene fremdeles relativt sporadiske. Men det synes å være en utvikling på gang der føre-var-prinsippet blir lagt til grunn i stigende grad. I Norge synes det ikke å være bekymring eller tiltak å spore hos ansvarlige myndigheter.
- Det kan heller ikke skjules at vi i vår gjennomgang har sett at den såkalte ”trådløsbransjen” er lite interessert i de studier som peker på at det de holder på med, og de strålingsverdiene som er fastsatt, muligens kan føre til helseproblemer for både mennesker og dyr. Det dreier seg her om så store økonomiske interesser for sterke nasjonale og multinasjonale selskaper,

at det settes inn betydelige krefter og ressurser på å diskreditere det biologiske forskningsparadigmet. Strategien er å så tvil om denne forskningens validitet ved å repetere at "det finnes ingen tilstrekkelig påvist helserisiko". I denne strategien fra bransjen ligger det under at man nærmest må kreve unison forskningsmessig enighet før man kan og bør gjøre noe. Som Europarådets parlamentarikerforsamling er inne på i sin resolusjon vist til ovenfor, er det illusorisk å håpe på slik forskningsmessig konsensus innenfor nesten ethvert større forskningsområde. Lukten fra den lange kampen fra tobakksindustrien med samme strategi synes påfallende. Det samme gjelder fossilindustriens bestrebelser for å så tvil om klimaforskningen. Nå kan det være en potensiell helse- og miljøkrise grunnet elektromagnetisk stråling som kan stå for tur.

Det er heller ikke til å underslå at hele samfunnet og vi alle har gjort oss så avhengige av de tjenestene trådløsindustrien leverer, at det kan synes krevende å reversere. Derfor er både myndighetene, arbeidslivet og den enkelte stilt overfor et krevende dilemma om det skulle vise seg å være hold i den forskningen som til nå ikke synes å ha blitt tilstrekkelig gjennomgått og vektlagt av norske myndigheter.

ANBEFALINGER FRA LÆRERPROFESJONENS ETISKE RÅD

Etter den gjennomgangen vi har foretatt, kan ikke Lærerprofesjonens etiske råd annet enn å uttrykke en rimelig kvalifisert bekymring for mulige alvorlige helseskader på særlig barn og unge. Men Rådet har verken kompetanse eller ressurser til å avsi en endelig dom over den forskningen som foreligger. Vi har merket oss at det er betydelig uenighet i forskningsmiljøene og at norske myndigheter gir råd til befolkningen basert på en del av denne forskningen. Som gjengitt ovenfor, har vi også notert oss at både store internasjonale organisasjoner og en rekke forskningsmiljøer og forskningsgrupper har en annen oppfatning enn den norske myndigheter baserer seg på. Å gå videre med så stor usikkerhet om et så alvorlig tema, som i verste fall kan få alvorlige helsekonsekvenser for framtidige generasjoner, er etter Rådets vurdering ikke tilrådelig. Og myndighetene kan få mye å svare for dersom det "biologiske forskningsparadigmet" skulle vise seg å ha rett eller delvis rett. Det er interessant at myndigheter i en del andre land og regioner har innsett at situasjonen er såpass usikker at det er nødvendig å benytte før-var-prinsippet og sette i verk tiltak i henhold til det.

Lærerprofesjonens etiske råd ber derfor regjeringen v/ Helse- og omsorgsdepartementet iverksette følgende:

- 1. Nedsette en uhildet og høyt kompetent forskningsgruppe av anerkjente nasjonale og internasjonale forskere på området.**
 - Gruppen bør bestå av kompetente forskere som ikke tidligere har gitt råd til departementet eller vært med i ekspertgrupper som har levert rapporter med anbefalinger til departementet og som derfor kan ha noe å forsvare (Vår gjennomgang har vist at den gruppen som leverte en rapport til HOD om samme sak i 2012, har fått kritikk for ikke å være balansert nok i så måte). Gruppens

legitimitet må være særdeles høy på et så omstridt og potensielt svært alvorlig felt.

- Gruppen bør med et "åpent sinn" gjennomgå og vurdere kvaliteten på den samlede forskningen som foreligger på området innenfor begge de to forskningsparadigmene, analysere og vurdere gehalten i den lange rekken av internasjonale resolusjoner og appeller som har blitt vedtatt på feltet, vurdere begrunnelser og tiltak i de landene/regionene/byene som nå velger andre og betydelig lavere grenseverdier enn Norge, gi så tydelige anbefalinger som mulig til norske myndigheter uten hensyn til økonomiske, organisatoriske, administrative eller andre konsekvenser av forslagene.
 - Arbeidsgruppen må på ingen måte ha bindinger av en eller annen karakter til bransjeinteresser eller andre økonomiske interesser på området.
 - Sekretariatsansvaret for gruppen bør ligge hos en annen instans enn de som har hatt sekretariatsansvaret for tidligere rapporter til myndighetene på dette området.
 - Gruppen bør nedsettes raskt og få tilstrekkelig med ressurser til å utføre arbeidet så raskt og seriøst som mulig.
2. **På grunn av den uavklarte forskningsmessige situasjonen, bør norske myndigheter vurdere å legge føre-var-prinsippet til grunn snarest og vurdere/sette i verk tiltak som kan og bør gjennomføres, eventuelt også før arbeidsgruppen leverer sine forslag.**
- Legge spesiell vekt på barnehager, skoler og andre områder (også hjemmene) der barn og unge er mye eksponert for denne typen stråling (se eksempler fra andre land/regioner/byer)
 - Følge Europarådets anbefalinger når det gjelder samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet, Miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet om tiltak i henhold til føre-var-prinsippet
3. **Sette på vent bransjens bebudede og nært forestående opptrapping og utbygging av den elektromagnetiske strålingen inntil forskningen om mulige alvorlige helseskader, særlig for barn og unge, blir mer avklart.**

For Lærerprofesjonens etiske råd,

Birte Simonsen(Rådets leder)

Ole Briseid(Rådsmedlem)